

George WEIGEL, **The Irony of Modern Catholic History. How the Church Rediscovered Itself & Challenged the Modern World to Reform**, Basic Books, New York, 2019., IX + 322 str.

Knjiga autora Georgea Weigela, za kojeg na omotu korica stoji da je »glavni svjetski analitičar Katoličke crkve«, kao i »biograf pape sv. Ivana Pavla II. i autor 25 knjiga«, podijeljena je na pet dijelova, između kojih su umetnuta četiri međudijela. Prvom dijelu prethodi »Posveta« (V) Donu J. Brielu, cijenjenome katoličkom teologu preminulom 2018. godine, »Prolog« (1–13) s podnaslovom »Ironije u ognju«. Autor odmah upozorava da je potrebno imati na umu razliku koja postoji u njemačkom jeziku između pojmova *Historie* i *Geschichte*, tj. između povijesti kao niza događaja i povijesti kao proučavanja smisla događaja koji su se odvili u prošlosti. Svrha njegove knjige je promjena fokusa, promjena okvira, tj. nanovo oblikovanje naracije o povijesti Crkve tijekom posljednjeg stoljeća i pol. Prolog najavljuje i sažeto predstavlja radnju svakog međudijela, završavajući pozivom na čitanje daljnjih stranica.

Prvi dio naslovljen »Catholicism Against Modernity« (15–53) podijeljen je na šest dijelova. »A Problematic Patrimony« (17–21) služi autoru da bi progovorio o shvaćanjima papinstva, papinske vlasti i papinske autonomije tijekom »prvih osam desetljeća 19. stoljeća«, tj. tijekom pontifikata Grgura XVI. i Pija IX. Objasnio je i situaciju Crkve u pojedinim državama Europe (Francuskoj, Italiji, Njemačkoj), kao susret ljudi Crkve s pojavama poput prosvjetiteljstva, socijalizma, industrijske revolucije i sl. »Le Déluge« (21–25) dijagnosticira da pape 18. stoljeća nisu bili u stanju komunicirati s prosvjetiteljima, izuzev Benedikta XIV., koji se dopisivao s Voltaireom. Pio VI. opisan je kao dalekovidan papa jer je kvalitetno uredio pravila za organiziranje konklava tijekom francuske okupacije Rima. »Lost Opportunity« (25–29) iznosi na vidjelo pohvalno mišljenje Napoleona I. o božićnoj propovijedi kardinala Luigija B. Chiaramontea te kako je dotični ubrzo izabran za papu. Autor hvali konkordat s Napoleonom I. iz 1801., ali upozorava da je isti vrlo brzo pokazao i svoje naličje u državnom nadzoru Crkve. Bečki kongres (1814. – 1815.) posebno je događanje jer je kardinal Consalvi (papin državni tajnik) zagovarao »obnovu gotovo čitave Papinske Države«. »Missionary and Reactionary« (30–33) skicira konklave iz 1830. i revolucionarne pothvate Grgura XVI. na duhovnom i političkom planu, koje je dijelom sam papa negirao i zaustavio objavljivanjem enciklike *Mirari vos* 1832., osuđujući njome niz »liberalnih ideja«. »The Ultramontane Democratic Socialist« (33–37) donosi slučaj oca Lamennaisa i njegovo žalosno okončanje: najgorljiviji i intelektualno najsposobniji klerik koji je branio papina prava u Francuskoj umro je kao izopćenik. »The Apogee of Reaction and the Beginning of Modern Papacy« (37–49) problematizira izbor Pija IX. i njegov po mnogočemu zahtjevan pontifikat, napose kad je posrijedi političko djelovanje pape i politički angažman vjernika katolika u svojim državama, a posebice u Italiji. Njegov pontifikat posebno je obilježen novim statusom pape nakon ujedinjenja Italije kao »zatočenika Vatikana«.

Prvi poddio »Bridge Builders« (53–71) sastoji se od dvaju dijelova. Prvi dio »Explorers and Pioneers« (53–65) donosi kratke biografske natuknice nekolicine teologa koji su utrli put angažiranoj katoličkoj teologiji, teologiji koja nudi rješenja na probleme, koja dijalogizira sa svijetom i nastoji shvatiti njegove poteškoće, a ne teologije koja je zatvo-

rena u silogizme i osude krivih učenja. Navedeni su: Johann Adam Möhler, Antonio Rosmini-Serbati, Matthias Joseph Scheeben, Wilhelm Emmanuel von Ketteler i John Henry Newman. Autor zaključuje da su zahvaljujući njihovim nastojanjima »vrata bila daleko otvorenija katoličkom istraživanju jednako i političke i intelektualne moderne«. »The Novus Ordo in the West« (65–68) ukazuje na činjenice često zaboravljene kad se proučava i poučava povijest Crkve tijekom 19. stoljeća: na prostoru SAD-a Crkva se susrela s nikad dotad viđenom situacijom – državu nije zanimalo uplitanje u njezine unutarnje stvari. »Amerikanizacija« velikog mnoštva uspjela je posredstvom Crkve: žitelji koji su doselili iz različitih dijelova Europe bili su katolici te im je upravo na temelju njihove zajedničke vjere prvotno ograničen suživot (jezik, kultura, narodni običaji) postao aktivnijim i plodonosnijim. Veliku ulogu u tomu odigrale su redovnice koje su vodile bolnice i škole diljem SAD-a. Crkva u SAD-u pokazala je da je moguć procvat u tada suvremenim uvjetima, bez izdaje vjernosti papi u Rimu.

Drugi dio naslovljen »Catholicism Explores Modernity, Gingerly« (71–115) u svom prvom dijelu »Pivot« (71–84) istražuje po mnogočemu posebno, jedinstveno djelovanje Lava XIII. tijekom njegova gotovo tridesetogodišnjeg pontifikata, donoseći i njegovu kratku biografiju. Njegov pontifikat autor opisuje sintagmom »Leoninska revolucija« jer je stubokom promijenio *modus operandi* Crkve svoga vremena »znajući da se, kao papa, mora baviti svijetom onakvim kakav jest«. Autor posebno hvali njegovo djelovanje na području socijalnog nauka Crkve, moralne teologije (osobito pitanja slobode i slobodne volje) kao i poticaje za dijalog Crkve sa prirodnim znanostima i suvremenom egzegezom. »Prvi papa od Karla Velikog koji nije, po svom izboru, postao vremeniti vladar sa zemljama za upravu, Lav XIII.« uspio je preobraziti papinstvo i uvesti ga u 20. stoljeće. »Sanctity, Sacraments, and Repression« (84–90) pobliže opisuje pontifikat Pija X. i njegovo veliko nastojanje oko duhovne obnove Crkve. Štura suprotnost pontifikatu Lava XIII., novi pontifikat pokazao se kao »intelektualni pogrom u svjetskom katoličanstvu«. Osuda modernizma i antimodernistička zakletva teško su breme što ga je taj pontifikat predao povijesti. »The Leonine Revolution Revived« (90–102) tematizira »najmanje proučavanog i najpodcjenjenijeg papu 20. stoljeća« – Benedikta XV. Istaknuti su njegovi veliki napori oko mirovnih pregovora, spomenute su njegove poznate »točke«, kao i njegovo humanitarno djelovanje tijekom i neposredno nakon Prvog svjetskog rata. Jedan od važnijih diplomatskih pomaka je obnova diplomatskih odnosa s Ujedinjenim Kraljevstvom nakon tri stoljeća prekida. Krhka zdravlja, preminuo je 1922., a naslijedio da je energičan i odlučan nasljednik – Pio XI. Autor njegov pontifikat opisuje ovim riječima: »ultramontanistička papinska autokracija s ciljem vođenja Crkve naprijed«. Napokon je riješeno Rimsko pitanje, kao što je sklopljen i niz konkordata s novonastalim (mислеći na poraće Prvog svjetskog rata) državama Europe i svijeta. Njegovo veliko osnaživanje partikularnih Crkava dalekih krajeva najbolje je vidljivo u njegovoj praksi osobnog ređenja biskupa u Sikstinskoj kapeli. Tako je zaređio prvu šestoricu rođenih Kineza za biskupe, isto je učinio i za prvog Japanca, biskupa Nagasakija, kao i za biskupe Indije i drugih dijelova Azije. Boreći se protiv nacizma i fašizma, zaslužio je poštovanje »tradicionalnih antiklerikalaca kao branitelj slobode«. »The Hinge« (102–111) govori o »drugom najcitiranije autoru nakon Biblije u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila«. Riječ je, dakako, o Piju XII. i njegovu po mnogočemu interesantnom pontifikatu. Autor nas uvodi razmjerno kratkom

biografskom crticom da bi nas odmah uronio u tri, prema njemu, najvažnija dokumenta: *Mystici Corporis Christi*, *Divino Afflante Spiritu* i *Mediator Dei et Hominum*. Pio XII. nije samo utro put teološkom razvoju i dinamici crkvenog života koji su omogućili Drugi vatikanski koncil, nego je označio demokraciju (bilo kao republiku, bilo kao ustavnu monarhiju) kao najprikladniji oblik državne vlasti, s obzirom na obranu »dostojanstva i slobode građana«. Slaboga zdravlja, preminuo je u papinskoj ljetnoj rezidenciji te je time okončan »drugi čin« drame odnosa Crkve i suvremenog svijeta.

Drugi poddio »Theological Renaissance« (113–131) započinje dijelom »Unshackled« (115–118), koji progovara o kreativnoj teološkoj sceni katoličkoga svijeta tijekom prvih šest desetljeća prošloga stoljeća. Istaknuti su teolozi Romano Guardini i Maurice Blondel, od kojih je prvi dobro poznat i često preveden diljem svijeta, dočim je drugi pao u zaborav, mada je »možda bio najutjecajniji od mislilaca koji su omogućili renesansu katoličke teologije 20. stoljeća«. »Renewal in Several Keys« (119–125) dio je u kojemu autor iznosi teološko djelovanje teologa odgovornih za obnovu i procvat teologije tijekom minuloga stoljeća. Taj dio posvećen je neotomističkim teolozima i njihovim rješenjima suvremenih teoloških pitanja na temelju izvornog teksta sv. Tome Akvinskog. Izvornog u smislu da se ne opterećuju komentarima. Jednostavno ih naziva »dvojica francuskih dominikanaca i francuski isusovac«, a riječ je o: Marie-Dominiqueu Chenuu, Yvesu Congaru i Henriju de Lubacu. Njima autor pridružuje i ove kolose katoličke teološke misli 20. stoljeća: Reginalda Garrigou-Lagrangea, Josepha Maréchala, Karla Rahnera, Jacquesa Maritaina i Étiennea Gilsona. Zaseban odlomak posvećen Hansu Ursu von Balthasaru, poznatom švicarskom teologu. Filozofija personalizma našla je svoj odjek u katoličkih filozofa i teologa, tako da je dio »Personalism and Political Theory« (125–128) posvećen Dietrichu von Hildebrandu, Maxu Scheleru i Emmanuelu Mounieru. Valja primijetiti da autor uz M. Schelera ne navodi da se dotični pred kraj svojega života javno otklonio od katoličanstva i judeokršćanskog Boga. Mnogi od navedenih mislilaca imali su velikih poteškoća sa »službenom Crkvom«, ali »su shvaćali da Božja strpljivost s Crkvom mora biti zrcaljena u njihovoj vlastitoj«.

Treći dio naslovljen »Catholicism Embracing Modernity« (129–173) započinje dijelom »Another Presumptive Placeholder, Another Bold Decision« (131–134) u kojemu autor raspravlja ulogu sv. Ivana XXIII. u sazivanju i održavanju Drugoga vatikanskog koncila, kao i u davanju odlučujućeg smjera njegovom nauku. Zahvaljujući objavljenom duhovnom dnevniku Ivana XXIII., bilo je moguće srušiti mnoge mitove o njegovoj nutрини, o njegovu duhovnom životu koji je prirodan izdanak njegove obiteljske, poljoprivredne okoline. Nakon biografskog uvoda, prelazimo na dio »What John XXIII Wanted« (134–140) u kojemu autor tumači nakanu izraženu u poznatom govoru *Gaudet Mater Ecclesia* na samom otvaranju koncila. Autor uviđa da je govor »djelo povjesničara koji je pozvao svoju braću biskupe da 'pogledaju u prošlost i slušaju njezine živahne i poticajne glasove'«. Govor na otvaranju Koncila označio je, prema autoru, kraj protureformacije, tj. govor je bio »spvodni govor« što ga je održao »marljivi student protureformacije u njezinom najbolje obliku«. »Setting the Course« (140–147) razvija pitanje Drugoga vatikanskog koncila i u okviru novog rimskog prvosvećenika Pavla VI. i u okviru šesnaest dokumenata što su bili prvi vidljivi plodovi Koncila. Autor u tom dijelu donosi panoram-

ski pregled sadržaja odabranih dokumenata. »The Catholic Case for Religious Freedom« (148–152) donosi obradu sadržaja dokumenata, koje autor nije uključio u prethodni dio, tj. kojima posvećuje posebnu pozornost. »The Encounter With God« (152–155) posvećen je konstituciji *Dei Verbum*. »Reading and Misreading Modernity« (155–166) predočuje čitatelju ulogu koju je sv. Ivan XXIII. imao u rješavanju Kubanske krize svega nekoliko tjedana nakon otvorenja Koncila. Autor sada posvećuje posebnu pozornost nauku sadržanom u *Gaudium et spes* kao proročkom tekstu za iščitavanje znakova vremena. »Plurality and Pluralism« (166–169) dio je u kojemu autor iznosi nauku isusovca Johna C. Murrayja, a odnosi se na razlikovanje »pluralnosti i pluralizma«. Prvo je prirodno stanje demokracije, a drugo je prirodno stanje oplemenjeno, »preoblikovano« u »oblik zajednice«. Autor završava ovaj dio mislju da je »katoličanstvo na Drugome vatikanskom koncilu prihvatilo modernu i pluralizam«.

Treći poddio »The Council Reconsidered« (171–193), započinje donekle napetim dijelom »Checking the Drift« (173–182) u kojemu je, između opisa temeljnih djela sv. Pavla VI., živo opisana atmosfera tijekom konklava 1963. godine. Naredni dio »Re-Centering on Christ« (182–186) donosi zanimljiv podatak da je mladi kardinal Karol Wojtyła 1976. godine održao korizmene duhovne vježbe Svetom Ocu i Rimskoj kuriji te je kasnije objavljen njihov tekst koji autor ukratko prikazuje i komentira. »*Communio* and the Rebirth of Theological Pluralism« (186–190) upoznaje čitatelja s pozadinom i početnim danima časopisa *Concilium* te povijesnim silnicama koje su dovele do osnivanja novoga teološkog časopisa *Communio*. Autor dijagnosticira glavni razlog nemile podjele među teolozima: »*odium theologicum* koji je ukaljao unutar-teološke rasprave barem od Prvog nicejskog koncila 325. godine«. Napetost između *Communio* i *Concilium* rezultirala je mogućim trećim putem za katoličko suočavanje s modernom: »obraćenje moderne« djelovanjem iznutra.

Četvrti dio naslovljen »Catholicism Critiques Modernity From Within« (191–231) uvodi nas u problematiku suvremenog čovjeka dijelom »Distinctively Modern Men« (193–200) započinje napomenom da je nakon Koncila pitanje ne samo kako se Crkva treba postaviti prema moderni, već prema »kakvoj vrsti moderne« se treba postaviti. Os oko koje se okrenula cjelokupna dotadašnja koncepcija društvenog uređenja postaje 1968. godina. Posljednja dvojica papa čiji se pontifikati mogu u cijelosti sagledavati (sv. Ivan Pavao II. i Benedikt XVI.) nazvani su »ključnim figurama u Četvrtom činu drame«, a njihov doprinos autor prati od Koncila naovamo. Zadržava se na intelektualnoj formaciji K. Wojtyły. Optužbe da je »premoderan« autor na nekoliko razina pobija te nastavlja opisom njegova djelovanja tijekom i nakon Koncila. »Fault Lines in Late Modernity« (201–207) ističe okolnosti koje su dočekale Ivana Pavla II. prilikom izbora za biskupa Rima, osobito slabost »svjetova kasne moderne kulture« koji su se postupno udaljili od života i njegove konkretnosti. Autor naglasak stavlja na *teologiju tijela* koju je papa ostavio kao izazov suvremenom društvu. »The Free and Virtuous Society« (207–214) donosi pregled glavnih tekstova koji se bave socijalnim pitanjima, a potpisuje ih Ivan Pavao II. »Professor Ratzinger's September Lectures« (214–224) bavi se homilijom koju je Joseph Ratzinger održao prigodom mise za izbor rimskog prvosvećenika 18. travnja 2005., a koja je po mnogočemu, prema autoru, odredila njegov kasniji, premda ne predmnijevani, pontifikat.

Predavanje u Regensburgu autor obrađuje donoseći nosive misli iz njega, kao i iz dvaju narednih govora. Posljednji govor autor je odlučio prikazati i završiti pomoću opsežnijeg citata u kojemu se vidi da je i Benediktu XVI. ekologija na srcu kao važan element današnjeg i budućeg življenja. »Three Crucial Points« (224–228) donosi tri »naslova« koji objedinjuju nastojanje Crkve da dijalogizira sa suvremenim svijetom te da mu dadne »prijedloge za obnovljeni suvremeni projekt«: na prvom mjestu je kultura, nju slijedi »re-afirmirani razum« te »sloboda za izvrsnost«, sintagma koju autor preuzima, kako navodi, od belgijskog dominikanskog teologa Servaisa Pinckaersa.

Četvrti poddio međučin »A Communion od Disciples in Mission« (229–245) u svom prvom dijelu »The Council Without Keys« (231–233) pred čitatelja stavlja glavne uzroke koji su doveli do sazivanja pojedinog ekumenskog koncila da bi naglasio odsutnost »interpretativnih ključeva« koja su prethodni koncili (njih 20) za sobom ostavili, poput osude hereza, definicije dogmi i proglašenje novih kanona. Izvanredna Biskupska sinoda trebala je, nakon što su dva desetljeća prošla od okončanja Koncila, dati prosudbu gdje se Crkva nalazi, što nas vodi u naredni dio »The Extraordinary Synod of 1985« (234–240). Sinodi iz 1985. autor posvećuje veliku pozornost te ju određuje kao događaj od krajnje važnosti kojim je »povraćena evanđeoska vizija Crkve iz *Gaudet Mater Ecclesia* Ivana XXIII.«. Osobito je važan, drži autor, poticaj za sastavljanjem katekizma koji je objavljen sedam godina nakon sinode te opis »Crkve kao zajednicu učenika u poslanju«. »Reliving the Easter Effect« (240–242) opisuje hodočašće Ivana Pavla II. u Svetu Zemlju 2000. godine i njegovu duboku poruku (i pouku) Crkvi i svijetu: »kršćanstvo nije bajka, pobožna fikcija ili oblik religijskog mita«. Konkretnost, povijesnost i osobnost važne su dimenzije kršćanstva koje je papa želio naglasiti i tako uvesti Crkvu i svijet u treći milenij.

Peti dio naslovljen »Catholicism Converting Modernity« (243–289) donosi autorovo viđenje novog odnosa Crkve i suvremenog svijeta, tako da prvi dio »Into the Deep« (245–252) služi autoru da kontekstualizira i objasni značenje enciklike *Novo millennio ineunte* Ivana Pavla II. iz 2001. Sažeo ju je riječima Ivana Pavla II. da je »evanđeosko opredjeljenje za obraćenje i preobrazbu trajno u srcu Crkve«. »Evangelical Catholicism« (252–258) dalje razvija temu Crkve u trećem tisućljeću i to tako da nauk Ivana Pavla II. postaje »autoritativna interpretacija Drugog vatikanskog koncila«, što autor potkrepljuje navodima iz enciklika. Suvremeni svijet »treba poslušati prijedlog [Crkve] da izbjegne imploziju [...] zbog svog anoreksičnog razumijevanja ljudske osobe«. »Reimagining the Modern Story« (259–268) ukazuje da su Ivan Pavao II. i Benedikt XVI. u svom diskursu otvoreni za dijalog sa svima koji to žele i koje zanima budućnost društva i Crkve u stoljeću koje je, danas, odmaklo za čitavu petinu od svoga početka. Uloga Crkve, katoličanstva je »pomoći kasnom modernom i postmodernom društvu«. »The Franciscan Stall« (268–276) dio je u kojemu autor razmjerno oštro progovara o određenim elementima pontifikata aktualnog rimskog prvosvećenika Franje, napose o problemima koje je u Crkvi izazvala apostolska pobudnica *Amoris laetitia* i »novi galikanizam 21. stoljeća«, pri čemu se autor osobito osvrće na Crkvu u Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj, navodeći da tamošnje partikularne Crkve »žive drukčiju crkvenu stvarnost negoli veći dio svjetske Crkve«. »From Bitter Irony to Purification« (276–283) progovara o teškim grijesima i zlodjelima protiv, mahom, maloljetnika što su ih počinili pripadnici klera Crkve, a koji su od početka novog tisućljeća sve više punili novinske stupce i

televizijske priloge. Autor zaključuje da je svođenje uzroka na »klerikalizam« neozbiljno jer se time zanemaruje većina slučajeva u kojima je posrijedi bio »spolno disfunkcionalan kler koji vreba mlade muškarce«. »Najgorča od svih ironijâ« nalazi se, drži autor, u činjenici da je peti čin drame odnosa Crkve i moderne, tj. katoličanstva i moderne, u »eri trajnog čišćenja i duboke katoličke reforme«. »The Culture-Converting Counterculture« (283–287) sabire ne uvijek sasvim eksplicitne naputke u učiteljskim tekstovima rimskih biskupa. Potrebno je uvidjeti da oni pozivaju na cjelovitu komunikaciju, na sagledavanje šire slike društvenog života jer se život zajednice i život pojedinaca ne iscrpljuje u gospodarskim i političkim odnosima, već i u »kulturi i istinama (uključujući moralne istine) prema kojima suvremeni muškarci i žene žive«. Pojavu koju autor opisuje sintagmom »providnosna ironija, i za modernu i za Crkvu«, nalazi se u obnovi svijest da su »najbolja žeznuća« što ih je Europa ikada imala rođena na tlu što ga je stoljećima marljivo njegovala upravo Crkva te da sada i ona i moderna trebaju toga postati svjesni ne bi li se obnovili i ne bi li Crkva ponovno upoznala i otkrila svoj evanđeoski karakter.

»Zahvale« (289–293) opisuju kako je uopće došlo do nastanka knjige i koji su miljokazi njezina nastanka vrijedni spomena. »Izvori« (293–299) navode korištenu literaturu pri pisanju knjige i to s obzirom na dijelove i poddijelove za koje su korišteni. »Indeks« (301–322) donosi abecedno kazalo pojmova i imena koja je moguće naći u djelu. Knjiga završava nenumeriranom stranicom na kojoj se nalaze osnovni podatci o autoru te njegova fotografija.

Vatroslav Siketić